

O'ZBEKISTONDA YOSHLAR DEVIANT XULQ-ATVORINING IJTIMOIIY OMILLARI

Kalmuratov Sansizbay Toktabaevich

University of Innovation Technologies

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

qalmuratovsansizbay@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22841647>

Qabul qilindi: 14-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 18-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 19-sentabr 2026-yil

Annotatsiya:

Maqolada zamonaviy O'zbekistonda deviant xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillar tahlil qilingan. Unda yoshlar o'rtasidagi deviant xulq-atvorga oilaviy muhit, ishsizlik, ijtimoiy tengsizlik, urbanizatsiya, migratsiya, Internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri yoritilgan. Shuningdek, deviant xulq-atvorning oldini olishda oila, ta'lim, mahalla va davlat institutlarining hamkorligi muhimligi asoslangan.

Tayanch so'zlar:

Deviant xulq-atvor, yoshlar, ijtimoiy omillar, ijtimoiylashuv, oila, urbanizatsiya, migratsiya, ijtimoiy dezorganizatsiya, anomiya, marginallashuv, ishsizlik, ijtimoiy tengsizlik, Internet, ijtimoiy tarmoqlar, internetga qaramlik, kiberbulling, korrupsiya, ijtimoiy moslashuv, profilaktika, yoshlar siyosati.

Bugungi O'zbekiston jadal ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar davrini boshidan kechirmoqda. Taraqqiyotning hozirgi bosqichining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- jamiyatni raqamlashtirish;
- bozor iqtisodiyotini rivojlantirish;
- urbanizatsiya;
- Internet auditoriyasining o'sishi;
- globallashtirish jarayonlarining kuchayishi.

Bu o'zgarishlar yoshlarga katta ta'sir ko'rsatadi, ularda yangicha xulq-atvor va qadriyatlarni shakllantiradi.

O'zbekiston Respublikasi uchun jamiyatni modernizatsiya qilish, bozor iqtisodiyotini rivojlantirish va ijtimoiy sohada jadal islohotlarni amalga oshirish sharoitida deviant xulq-atvorning ijtimoiy omillarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar mamlakat aholisining katta qismini tashkil etadi, shu bois tarbiya, ijtimoiylashtirish va g'ayriijtimoiy xulq-atvorning oldini olish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Deviant xulq-atvor deganda shaxsning jamiyatning umume'tirof etilgan ijtimoiy, axloqiy, huquqiy va madaniy me'yorlaridan chetga chiquvchi xatti-harakatlari tushuniladi ¹. Deviatstsiyaning asosiy shakllariga jinoyatchilik, giyohvandlik, alkoholizm, tajovuzkorlik, korrupsiya, suitsidal xulq-atvor, internetga qaramlik va g'ayriijtimoiy xulq-atvorning turli shakllari kiradi.

Deviant xulq-atvorning paydo bo'lishi ko'plab ijtimoiy omillar: iqtisodiy, oilaviy, madaniy, ta'lim, axborot, psixologik omillarning ta'siri bilan bog'liq. Aynan ijtimoiy muhit ko'p jihatdan shaxsning xulq-atvori xususiyatini va uning ijtimoiy moslashuv darajasini belgilaydi.

¹ Умаров Б.М. О'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b

Deviant xulq-atvorni o'rganishning nazariy asoslari. Deviant xulq-atvorni o'rganish sotsiologiya, psixologiya, falsafa va kriminologiyada muhim o'rin tutadi. Ijtimoiy fanlar deviatsiyani shaxs va jamiyatning o'zaro ta'siri natijasi sifatida qaraydi. Inson xulq-atvori ijtimoiy muhit, tarbiya tizimi, ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlar ta'sirida shakllanadi.

Har qanday jamiyat kishilarning xulq-atvorini tartibga soluvchi muayyan me'yorlar tizimini yaratadi. Bu me'yorlar axloq-odob, an'analar, din va huquqda mustahkamlanadi. Belgilangan qoidalarni buzish ijtimoiy normadan chetga chiqish sifatida qaralmoqda. Lekin me'yorlar o'zgarmaydi. Ular tarixiy davrga, madaniyatga, muayyan jamiyatning xususiyatlariga bog'liq. Shuning uchun ham xulq-atvorning ayrim shakllari turli mamlakatlarda va ijtimoiy guruhlarda turlicha qabul qilinishi mumkin.

Zamonaviy tadqiqotlar ko'rsatishicha, deviant xulq-atvor ko'pincha ijtimoiy beqarorlik, qadriyatlar inqirozi, tengsizlik, shaxsning ijtimoiy integratsiyasi yetarli darajada bo'lmagan sharoitlarda yuzaga keladi. Ayniqsa, zaif toifa yoshlar hisoblanadi, chunki o'smirlarlik va o'spirinlik davrida shaxs faol shakllanish bosqichida bo'ladi. O'zbekistonda deviant xulq-atvor muammosi ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, oila instituti va yoshlarni tarbiyalash tizimini mustahkamlash nuqtai nazaridan ko'rib chiqilmoqda. Davlat siyosati yosh avlodning ijtimoiy moslashuvi uchun sharoit yaratishga, ijtimoiy salbiy hodisalarning oldini olishga qaratilgan².

Deviant xulq-atvorning ijtimoiy-iqtisodiy omillari. Deviant xulq-atvor yuzaga kelishining eng muhim omillaridan biri aholining ijtimoiy-iqtisodiy turmush sharoiti hisoblanadi. Iqtisodiy beqarorlik, ishsizlik, daromad darajasining pastligi, ijtimoiy tengsizlik shaxs xulq-atvoriga katta ta'sir ko'rsatadi.

Moddiy qiyinchiliklar sharoitida insonda ijtimoiy adolatsizlik, qoniqmaslik, ruhiy zo'riqish hislari paydo bo'lishi mumkin. Bu, ayniqsa, ishga joylashish muammolariga, o'zini o'zi ro'yobga chiqarish imkoniyatlari cheklangani va barqaror hayot istiqbollari yo'qligiga duch kelayotgan yoshlar uchun xavflidir.

Yoshlar o'rtasidagi ishsizlik jinoiy faoliyat, yashirin iqtisodiyot va boshqa turdagi deviatsiyalarga jalb qilishga sabab bo'lishi mumkin. Barqaror daromad manbaining yo'qligi ijtimoiy dezadaptatsiya va g'ayriijtimoiy xulq-atvorning shakllanishi xavfini oshiradi.

Deviant xulq-atvorning shakllanishiga oilaning ta'sirini quyidagicha izohlash mumkin. Shaxs ijtimoiylashuvining eng muhim instituti - oila. Aynan oilada insonning dastlabki axloqiy qadriyatlari, xulq-atvori, jamiyatga munosabati shakllanadi. "Shaxsning barkamol rivojlanishiga qulay oila muhiti yordam beradi, oiladagi kelishmovchiliklar, tarbiyaning yetishmasligi esa deviantlikka sabab bo'ladi"³.

Eng muhim xavf omillaridan biri notinch oila hisoblanadi. Ota-onalar o'rtasidagi doimiy kelishmovchiliklar, zo'ravonlik, ichkilikbozlik, ruhiy qo'llab-quvvatlashning yo'qligi, bolaga e'tiborning yetishmasligi shaxsning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayniqsa, o'smirlar xulq-atvori nazorati yo'qligi xatarli. Oiladagi tarbiya yetishmagan holatda yoshlar ijtimoiy bo'lmagan guruhlar, salbiy muhit ta'siriga tushib qolishi mumkin.

O'zbekiston uchun oila instituti an'anaviy ravishda jamiyatda muhim o'rin tutadi. Milliy an'analar, keksalarga hurmat, oilaviy qadriyatlar ijtimoiy barqarorlikning muhim elementlaridir. Davlat siyosati oilani mustahkamlash, onalikni qo'llab-quvvatlash, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratilgan.

Ijtimoiy tarmoqlar va axborot muhitining ta'siri. Zamonaviy axborotlashgan jamiyat yoshlar xulq-atvorining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ayniqsa, o'smirlar va yoshlar o'rtasida kundalik hayotning muhim qismiga aylandi.

Bir tomondan, raqamli muhit ta'lim olish, muloqot va o'zini o'zi rivojlantirish imkonini beradi. Ikkinchi tomondan, internet salbiy xulq-atvorning tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin.

² Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.

³ Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.

Ijtimoiy tarmoqlar orqali tajovuzkorlik, zo'ravonlik, buzg'unchi submadaniyatlar, soxta qadriyatlar va qonunga zid kontent tarqatilmoqda. Axborot ta'siriga, ayniqsa, shaxsning shakllanish bosqichidagi o'smirlar ko'proq beriladi.

Internetga bog'liqlik katta muammolardan biriga aylanmoqda. Ijtimoiy tarmoqlardan haddan ziyod foydalanish ijtimoiy yakkalanishga, jonli muloqotning susayishiga, psixologik buzilishlarga olib kelishi mumkin⁴.

Shuningdek, kiberbulling va yoshlarning buzg'unchi internet hamjamiyatlariga jalb etilishi ham xavf tug'diradi. Virtual muhit ta'sirida ayrim o'smirlar tajovuzkor yoki g'ayriijtimoiy xulq-atvorni me'yor sifatida qabul qila boshlaydilar.

O'zbekistonda yoshlarning axborot xavfsizligi masalalariga e'tibor kun sayin ortib bormoqda. Raqamli savodxonlik, ma'naviy-axloqiy va internetning salbiy ta'sirini oldini olish dasturlari rivojlantirilmoqda.

Ijtimoiy muhit va atrof-muhitning ta'siri haqida gapiradigan bo'lsak. Ijtimoiy muhit shaxs xulq-atvorining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Inson turli ijtimoiy guruhlar: do'stlar, qo'shnilar, hamkasblar, tengdoshlar bilan doimiy aloqada bo'ladi.

Ayniqsa, atrof-muhit o'smirlar va yoshlarga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Tanilib qolishga va guruhga mansub bo'lishga intilish g'ayriijtimoiy xulq-atvorga taqlid qilishga olib kelishi mumkin. Salbiy muhit chekish, alkogol, giyohvand moddalar, tajovuzkor xulq-atvor va huquqbuzarliklarning tarqalishiga sabab bo'ladi. Yoshlar o'zini tasdiqlash yoki daxldorlik hissi uchun deviant guruhlariga jalb qilinishi mumkin.

Yoshlarning bo'sh vaqtlarini tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Madaniy, sport va intellektual rivojlanish uchun imkoniyatlar yo'qligi noijtimoiy ishga jalb etilish xavfini oshiradi.

O'zbekistonda sport, madaniyat, yoshlar markazlari va jamoat tashkilotlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Yoshlarning o'zini o'zi rivojlantirishi uchun sharoitlar yaratish deviant xulq-atvor profilaktikasining muhim yo'nalishi sifatida qaralmoqda.

Korrupsiyani ham deviant xulq-atvorning bir turi sifatida ko'rsatish mumkin. Deviantsiyaning katta turlaridan biri korrupsiyadir. Korrupsiyaviy xulq-atvor ijtimoiy adolat tamoyillarini buzadi, fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchiga putur yetkazadi, jamiyatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi⁵.

Korrupsiya turli omillar ta'sirida yuzaga keladi: huquqiy madaniyatning pastligi, jamoatchilik nazoratining yetarli emasligi, iqtisodiy muammolar, ijtimoiy institutlarning zaifligi.

Bugungi O'zbekiston uchun korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Davlat boshqaruvining shaffofligini oshirish, qonuniylikni mustahkamlash va korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

Korrupsiyaning oldini olish nafaqat huquqiy javobgarlikni kuchaytirishni, balki aholining ma'naviyati, fuqarolik mas'uliyati va huquqiy ongini shakllantirishni taqozo etadi.

O'zbekistonda deviant xulq-atvor profilaktikasiga katta e'tibor qaratiladi. Deviant xulq-atvorning samarali oldini olish kompleks yondashuvni talab etadi. Shaxs ta'sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy, psixologik va madaniy omillarni hisobga olish lozim.

Profilaktikaning eng muhim yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- oila institutini mustahkamlash;
- ta'lim sifatini oshirish;
- yoshlar siyosatini rivojlantirish;
- ish o'rinlarini yaratish;
- madaniy va sport faoliyatini tashkil etish;
- huquqiy madaniyatni rivojlantirish;
- o'smirlar va yoshlarni psixologik qo'llab-quvvatlash;
- internetning salbiy ta'sirining oldini olish.

⁴ Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.

⁵ Умаров Б.М. О'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b.

O'zbekistonda yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ta'limni rivojlantirish, ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. "Fuqarolik jamiyatining muhim instituti sifatida mahalla faoliyati muhim ahamiyatga ega"⁶

Ularni vatanparvarlik, milliy an'analariga hurmat, jamiyat oldida mas'uliyat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyatga ega.

Demak, deviant xulq-atvor turli ijtimoiy omillar ta'sirida yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy hodisadir. O'zbekiston Respublikasida jamiyatni modernizatsiya qilish, axborot o'zgarishlari va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida deviatsiya muammosi muhim ahamiyat kasb etadi.

Deviant xulq-atvorning shakllanishiga iqtisodiy qiyinchiliklar, oiladagi muammolar, tarbiyadagi nuqsonlar, axborot muhiti va ijtimoiy muhitning salbiy ta'siri ko'rsatadi. Ayniqsa, shaxsning shakllanishi va ijtimoiy moslashuv jarayonidagi yoshlar zaif toifa hisoblanadi.

Deviatsiyaning oldini olish oilani mustahkamlash, ta'limni rivojlantirish, yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan kompleks davlat va jamiyat siyosatini talab etadi.

Deviant xulq-atvor muammosini samarali hal etish faqat davlat, oila, ta'lim muassasalari va butun jamiyatning birgalikdagi ishtirokida amalga oshiriladi. Ijtimoiy barqarorlikni saqlash, barkamol avlodni tarbiyalash, ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash O'zbekiston Respublikasi muvaffaqiyatli rivojlanishining eng muhim shartidir.

Urbanizatsiya va migratsiya hozirgi davrdagi eng muhim ijtimoiy jarayonlar qatoriga kirib, ijtimoiy munosabatlar transformatsiyasiga, ijtimoiy aloqalar strukturasi o'zgarishiga va yangi xulq-atvor modellari shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Sotsiologiya fanida bu jarayonlar nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot omillari sifatida, balki ijtimoiy ziddiyatlarning manbai sifatida ham ko'rib chiqiladi.

Urbanizatsiya deganda jamiyat taraqqiyotida shaharlar rolining ortishi, shahar aholisi sonining o'sishi, ishlab chiqarish kuchlarining to'planishi, infratuzilmaning rivojlanishi va shahar hayotining tarqalishi bilan birga yuz beradigan tarixiy jarayon tushuniladi. O'z navbatida, migratsiya iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va boshqa omillar ta'sirida yashash yoki vaqtincha bo'lish joyini o'zgartirish bilan bog'liq aholining makondagi harakatini bildiradi.

Urbanizatsiya, migratsiya va deviant xulq-atvorning o'zaro bog'liqligini o'rganish sotsiologiyada uzoq tarixga ega. Bu muammoning dastlabki tadqiqotchilaridan biri Emil Dyurkgeym bo'lib, u anomiya konsepsiyasini ishlab chiqdi. Uning nazariyasiga ko'ra, tez ijtimoiy o'zgarishlar jamiyatning me'yoriy tizimi zaiflashuviga olib keladi, bu esa ijtimoiy og'ishlarning o'sishiga sabab bo'ladi. Jadal urbanizatsiya sharoitida ijtimoiy nazoratning an'anaviy mexanizmlari o'z samarasini yo'qotadi, yangi me'yorlar va qadriyatlar esa hali shakllanib ulgurmaydi. Natijada ijtimoiy tartibsizlik holati yuzaga keladi, u jinoyatchilikning, alkogolizmning, giyohvandlikning va boshqa deviantlikning ko'payishida namoyon bo'lishi mumkin.

Bu muammo Robert Mertonning asarlarida yanada rivojlantirildi. Strukturaviy zo'riqish nazariyasi doirasida olim deviant xulq-atvorni ijtimoiy jihatdan ma'qullangan maqsadlar va ularga erishishning qonuniy vositalarining mavjudligi o'rtasidagi ziddiyat bilan tushuntirgan. Urbanizatsiyalashgan muhit ijtimoiy tabaqalanishning yuqori darajasi va muvaffaqiyat namunalarini namoyon etish bilan xarakterlanib, individlarning moddiy farovonlikka erishishga intilishini kuchaytiradi. Biroq ayrim ijtimoiy guruhlarining imkoniyatlari cheklanganligi nisbiy deprivatsiya his-tuyg'ularini paydo qilishi va belgilangan maqsadlarga erishishning noqonuniy usullaridan foydalanishga undashi mumkin.

Urbanizatsiyaning deviant xulq-atvorga ta'sirini tushunish uchun Chikago sotsiologiya maktabi vakillarining tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega. Xususan, Kliford Shou va Genri Makkey ijtimoiy dezorganizatsiya nazariyasini ishlab chiqdilar, unga ko'ra, deviatsiya darajasi ijtimoiy muhit xususiyatlari bilan belgilanadi. Olimlarning aniqlashicha, jinoyatchilikning eng yuqori darajasi aholi zich joylashgan, migratsiya intensiv, qashshoqlik va etnik xilma-xillik yuqori bo'lgan hududlarda kuzatiladi. Bunday sharoitlar barqaror ijtimoiy aloqalar shakllanishiga, norasmiy ijtimoiy nazorat samaradorligi pasayishiga to'sqinlik qilmoqda.

⁶ Умаров Б.М. О'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b.

Migratsiya ham undan kam ahamiyatga ega emas. Migratsiya jarayonlari migrantlarning o'zlari va qabul qiluvchi jamiyatning ijtimoiy xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatadi. Sotsiologik adabiyotlarda migratsiya aksariyat hollarda shaxsning yangi ijtimoiy muhitga moslashuvi va integratsiyalashuvi nuqtayi nazaridan qaraladi. Ko'chirish odatdagi ijtimoiy aloqalarning uzilishi, ijtimoiy maqomning o'zgarishi, yangi xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish zarurati bilan boradi. Moslashuv davrida migrantlar ijtimoiy yakkalanish, psixologik stress va madaniy shok his-tuyg'ularini boshdan kechirishi mumkin.

Tadqiqotchilar marginallik hodisasiga alohida e'tibor qaratishmoqda. Robert Park tomonidan ishlab chiqilgan marginal inson konsepsiyasi ikki ijtimoiy va madaniy tizim o'rtasida turgan individning holatini tasvirlaydi. Marginal holat ijtimoiy maqomning noaniqligi va ijtimoiy integratsiya darajasining pasayishi bilan tavsiflanadi. Moslashuvning samarali mexanizmlari bo'lmasa, bu deviant xulq-atvorning turli shakllari tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin.

Urbanizatsiya va migratsiya sharoitida eng zaif guruh yoshlar hisoblanadi. Yoshlar ijtimoiy o'ziga xoslik va qadriyat yo'nalishlari tizimini shakllantirish bosqichida turibdi. Urbanizatsiyalashgan muhit o'z-o'zini ro'yobga chiqarish uchun keng imkoniyatlar beradi, biroq bir vaqtning o'zida turli submadaniyatlar va deviant amaliyotlarga jalb etilish xavflarini yuzaga keltiradi. Jamiyatda qabul qilingan ijtimoiy me'yorlarga zid bo'lgan xulq-atvor modellarining tarqalishiga ko'maklashadigan ijtimoiy tarmoqlar va raqamli muhitning ta'siri qo'shimcha xavf omilidir.

Markaziy Osiyo mamlakatlari, jumladan, O'zbekiston uchun urbanizatsiya va migratsiyaning deviant xulq-atvoriga ta'siri muammosi dolzarb ahamiyatga ega. So'nggi yillarda ichki migratsiyaning qishloq joylardan yirik shaharlarga tobora ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bu jarayon aholi ijtimoiy tarkibining o'zgarishi, oilaviy munosabatlar transformatsiyasi va shahar infratuzilmasiga yuklamaning kuchayishi bilan birga olib borilmoqda. Ba'zi hollarda migrantlarning yetarli darajada moslashmaganligi ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi va deviant amaliyotlarning tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shunday qilib, urbanizatsiya va migratsiya murakkab ijtimoiy jarayon bo'lib, ular deviant xulq-atvorning shakllanishiga ko'p tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Ularning ta'siri ijtimoiy dezorganizatsiya, anomiya, marginallashuv, ijtimoiy nazoratning susayishi mexanizmlari orqali namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, deviant xulq-atvor urbanizatsiya yoki migratsiyaning muqarrar oqibati hisoblanmaydi. Uning tarqalishi ko'p jihatdan ijtimoiy institutlar samaradorligiga, aholining ijtimoiy integratsiyalashuv darajasiga, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, bandlik va migrantlar moslashuvi sohasidagi davlat siyosatining amalga oshirilishiga bog'liq.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ichki va tashqi migratsiya jarayonlari kuchayib bormoqda.

Yirik shaharlarga ko'chib borayotgan yoshlar quyidagilarga duch keladilar:

1. odatiy muhitning o'zgarishi;
2. ijtimoiy moslashuv;
3. psixologik stress;
4. an'anaviy ijtimoiy aloqalarning buzilishi.

Ota-onalarning mehnat migratsiyasi ham o'smirlarga ta'sir ko'rsatadi va oilaviy nazorat darajasini pasaytirishi mumkin.

Ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar ham deviant xulq-atvor omili hisoblanadi.

Eng muhim muammolar orasida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- yoshlar ishsizligi;
- ijtimoiy tengsizlik;
- o'zini o'zi amalga oshirish imkoniyatlarining cheklanganligi;

Ayniqsa, yoshlar muvaffaqiyatli turmush tarzini ko'rsatadigan ijtimoiy tarmoqlar sharoitidagi ijtimoiy qiyoslashni alohida qabul qiladi.

Tadqiqotlar O'zbekiston yoshlari orasida internetga bog'liqlik va ko'rgazmali iste'mol o'rtasida bog'liqlik borligini ko'rsatmoqda⁷.

⁷ Рахмонова Д. Психологические способы отклонения поведения и его профилактика // International Scientific Journal. — 2023. — № 7. — С. 112–118.

Xulosa qilib aytganda, deviant xulq-atvor zamonaviy jamiyatda turli ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy, madaniy va axborot omillari ta'sirida shakllanadigan murakkab ijtimoiy hodisadir.

O'zbekistonda jamiyatni modernizatsiya qilish, urbanizatsiya, migratsiya, raqamlashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar yoshlarning hayot tarzi va ijtimoiy munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yoshlar o'rtasida ishsizlik, ijtimoiy tengsizlik, oilaviy muammolar, tarbiya va nazoratning yetarli emasligi, salbiy ijtimoiy muhit, Internet va ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siri deviant xulq-atvor xavfini oshirishi mumkin. Urbanizatsiya va migratsiya esa yangi ijtimoiy muhitga moslashish, an'anaviy aloqalarning susayishi va ijtimoiy integratsiya bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu bilan birga, deviant xulq-atvorning oldini olish faqat huquqiy choralar bilan cheklanmasligi lozim. Uning ijtimoiy sabablarini aniqlash va bartaraf etish, yoshlarning bandligini ta'minlash, sifatli ta'lim olishiga imkon yaratish, bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, oilaviy muhitni mustahkamlash va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish muhimdir. Shuningdek, yoshlarning Internetdan xavfsiz va samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish ham profilaktikaning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Umuman olganda, yoshlar o'rtasida deviant xulq-atvorning oldini olishda oila, ta'lim muassasalari, mahalla, davlat va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar uchun sog'lom ijtimoiy muhit, barqaror bandlik va o'zini o'zi rivojlantirish imkoniyatlarini yaratish deviant xulq-atvorning kamayishiga hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli

integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Bu esa O'zbekistonda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va barkamol avlodni tarbiyalashning muhim shartlaridan biridir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Умаров Б.М. O'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b
2. Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.
3. Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.
4. Убайдуллаева Р.Т. Право как профилактика девиантного поведения // Журнал социальных исследований. — 2024. — № 2. — С. 45–53.
5. Умаров Б.М. O'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b.
6. Умаров Б.М. O'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — 184 b.
7. Рахмонова Д. Психологические способы отклонения поведения и его профилактика // International Scientific Journal. — 2023. — № 7. — С. 112–118.

THESIS INFORMATION IN OTHER LANGUAGES

РУССКИЙ

Аннотация: В статье анализируются основные социальные факторы, влияющие на формирование девиантного поведения в современном Узбекистане. Рассматривается влияние семейной среды, безработицы, социального неравенства, урбанизации, миграции, Интернета и социальных сетей на девиантное поведение молодежи. Также обосновывается важность взаимодействия семьи, образовательных учреждений, махалли и государственных институтов в профилактике девиантного поведения.

Ключевые слова: Девиантное поведение, молодежь, социальные факторы, социализация, семья, урбанизация, миграция, социальная дезорганизация, аномия, маргинализация, безработица, социальное неравенство, Интернет, социальные сети, интернет-зависимость, кибербуллинг, коррупция, социальная адаптация, профилактика, молодежная политика.

ENGLISH

Abstract: The article analyzes the main social factors influencing the formation of deviant behavior in modern Uzbekistan. It examines the impact of the family environment, unemployment, social inequality, urbanization, migration, the Internet, and social networks on deviant behavior among young people. The study also emphasizes the importance of cooperation between families, educational institutions, mahallas, and government institutions in preventing deviant behavior.

Keywords: Deviant behavior, youth, social factors, socialization, family, urbanization, migration, social disorganization, anomie, marginalization, unemployment, social inequality, the Internet, social networks, Internet addiction, cyberbullying, corruption, social adaptation, prevention, youth policy.